WILEY

The Scandinavian
Journal of Economics

Robert Malthus, Professor P. E. Fahlbeck och Nymalthusianismen

Author(s): J. Leffler

Source: *Ekonomisk Tidskrift*, Årg. 5 (1903), pp. 83-101

Published by: Wiley on behalf of The Scandinavian Journal of Economics

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3436815>

Accessed: 20-06-2016 19:46 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://about.jstor.org/terms>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Wiley, *The Scandinavian Journal of Economics* are collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Ekonomisk Tidskrift*

Robert Malthus,
Professor P. E. Fahlbeck och Nymalthusianismen.
Af J. Leffler.

Med anledning af professor Fahlbecks uppsats »Nymalthusianism» (Statsvetenskaplig Tidskrift 1902 häft. 4) höll jag den 12 sistl. februari i Statistiska föreningen i Stockholm ett föredrag, hvaraf vissa delar här publiceras. De uteslutningar och förkortningar, som ägt rum, gälla den del af föredraget, som behandlade herr Fahlbecks uppsats, och hafva motiverats såväl af hänsyn till tidskriftens utrymme, som af att vissa punkter redan behandlats i Ekonomisk Tidskrift¹. Däremot hafva till samma del af föredraget gjorts några tillägg, dels på grund af att jag efter föredraget blifvit i tillfälle att göra bekantskap med första upplagan af Malthus Essay², dels med anledning af herr Fahlbecks svar till prof. Davidson (i Statsvet. Tidskrifts första häfte för i år).

* * *

Om en författare själf öppet erkänt och beriktigat tidigare misstag, måste han själfället äga rätt att blifva bedömd icke efter sin första, felaktiga framställning, utan efter den som han själf senare formulerat. Herr F. synes, att döma af hans nyssnämnda svar (Stv. T. 1903 s. 60) fortfarande vara af annan mening.

¹ Jfr decemberhäftet 1902, prof. Wicksells uppsats »Prof. Fahlbeck och Nymalthusianismen» och prof. Davidsons »Malthus den obegriplige».

² Ett exemplar däraf, som förut tillhört K. Vetenskapsakademien, finnes i K. Biblioteket i Stockholm.

Han anser sig berättigad att taga hänsyn endast till den framställning af Malthus' lära, som enligt hans uppfattning — eller tro — förefinnes i den anonyma första upplagan af *Essay on the principle of population*, och motiverar detta med att denna upplaga »innehåller läran i dess största renhet». Mot ett sådant tillvägagående måste en bestämd protest inläggas. Nämda första upplaga, hvilken jag, som sagdt, först efter mitt föredrag fått se, är delvis mycket naturfilosofisk-teologiskt färgad och bär flerstädes spår af att vara — hvad ock i dess företal af författaren framhålles — en långt ifrån mogen tillfällighets- och stridsskrift. Visserligen innehåller den *förvånande mycket* af bestående värde; men att värdesätta vetenskapsmannen Robert Malthus efter en anonymt utgifven stridsskrift måste, synes det mig, anses fullkomligt otillständigt.

Att emellertid herr F. ansett sig kunna försvara sitt tillvägagående med att den första upplagan af *Essay* innehåller Malthus' lära i dess renhet, beror väl på en passus i herr Davidsons uppsats i denna tidskrift (1902 sid. 555), att »hade herr F. skrivit sin artikel under något af de första åren af förra seklet, skulle hans framställning af Malthus' lära varit träffande». Nu är emellertid detta medgifvande från herr D:s sida förhastadt. Ej ens med första upplagan af Malthus' arbete öfverensstämmer herr F:s framställning.

* * *

Robert Malthus, som var född 1766 och dog (såsom professor i Historia och Politisk Ekonomi vid East India Companys College i Hailesbury) 1834, var, när han författade den anonyma första upplagan af sin *Essay*, engelsk landtpräst och hade blott på lediga stunder mellan ämbetsgörömlen kunnat få syssla med national-ekonomiska och statistiska frågor, ehuru sådana synas hafva mycket tidigt företrädesvis intresserat honom. Till följd af sin ämbetsställning hade han på nära håll kunnat iakttaga, huru vissa bestämmelser i »Drottning Elisabeth's fattiglag», speciellt den bestämmelsen att de fattige hade *rätt* att af kommunalmedel erhålla tillskott till sin arbetsförtjänst, om denna ej räckte till nödortfigt underhåll för dem själfva och deras familjer, påtagligen främjade

en proletarisk folkökning. När så *Caleb Williams Godwin*, en af den moderna anarkismens förelöpare, dels i ett större verk, »Inquiry concerning political justice» (2 band, Lond. 1792/93), som väckte stort uppseende och inom 4 år utkom i 4 engelska upplagor, dels också i en periodisk skrift, »The Inquirer» (Lond. 1797), i tilltalande form framställt ett anarkist-kommunistiskt samhällsideal, enligt hvilket alla individer skulle vara jämlika och befriade från näringsomsorger, den fria kärleken skulle råda o. s. v., då författade och utgaf Malthus sin anonyma skrift (1798) i det särskilda syftet att påvisa, hurusom sådana »samhällsförbättringar», som Godwin påyrkat, snart skulle leda till allmänt elände just på grund af »the principle of population» (= den sedermera s. k. Malthuska befolkningslagen). Denna stridsskrift kom ock som en afkylande dusch på den då ännu mycket allmänt omfattade ultra-merkantilitistiska åsikten, att folkökningen borde genom allsköns lagstiftningsåtgärder befrämjas, för att arbetslönerna måtte kunna hållas låga i förhållande till de i andra, på in- eller utländska marknader konkurrerande länder gällande. Att skriften var affattad i ett delvis alltför häftigt och drastiskt språk, erkände Malthus redan i företalet till andra upplagan (1803), där han sade sig hafva »försökt att mildra några af de hårdaste (harshest) slutsatserna i den första Essay'n». Så uteslöts t. ex. denna passus: »Den som födes i en redan ockuperad värld har, om hvarken hans familj kan underhålla honom eller samhället har behof af hans arbete, icke den ringaste rätt att fordra någon andel i näringsmedlen och är verkligen öfverflödig på jorden. Vid naturens stora gästabud finnes intet kuvert aflagdt för hans räkning. Naturen befaller honom att aflägsna sig och töfvar icke att bringa detta bud till verkställighet». — Otaliga — t. ex. ensamt i en broschyr af socialisten P. Leroux 40 — gånger hafva dessa onekligen hänsynslöst formulerade satser blifvit anförda såsom »bevis» för att Malthus var människofientlig o. dyl., och detta ehuru de förekomma endast i Essay'ns första upplaga och redan denna onekligen i sin helhet snarare vittnar om verklig medkänsla för de ekonomiskt vanlottade samhällsklasserna.

I den första upplagan utgick Malthus från att alla förhållanden, som kunde hindra folkökningstendensen att omsättas i verklig folkökning, vore att inränga under antingen *elände* eller *last* (eller möjligen — såsom t. ex. prostitutionen — tillhöra båda grupperna

samtidigt). Sedan han där, i början af kap. 2, talat om den »geometrisk» och den »aritmetiska serien» och framhållit, att, till följd af den mänskliga förökningsförmågens öfverlägsenhet öfver jordproduktionens förökningsförmåga, människosläktets numeriska tillväxt kan hållas i lämplig proportion till subsistensmedlens ökning endast genom en stark nödvändighetens lag, hvilken verkar såsom ett hinder för den större förmågan att göra sin öfvermakt gällande, yttrar han om verkningarna af denna för alla lefvande varelser på jorden gällande lag ordagrant som följer:

»Bland växter och djur visar sig saken enkel. De drifvas alla af en kraftig instinkt till att föröka sitt släkte; och denna instinkt afbrytes icke genom några förnuftiga öfverläggningar eller betänkligheter i fråga om möjligheten att skaffa näringsmedel åt afkomman. Där det står dem fritt, kommer därför deras förökningsförmåga till utöfning; och de öfverflödande verkningarna blifva sedan undertryckta (repressed) genom brist på näring och plats, hvilket är gemensamt för djur och växter; bland djuren äfven därigenom, att de blifva andras rof.»

»Ifrågavarande hindern (checks) verkningar på människan (on man) äro mer komplicerade.»

»Ehuru hon af en lika kraftig instinkt drifves till sitt släktes förökande, afbryter förnuftet densammans (instinktens) lopp (his career) och frågar henne, huruvida hon bör bringa till världen varelser, åt hvilka hon ej kan anskaffa subsistensmedel. I ett jämlikhetstillstånd skulle detta vara den enkla frågan. Under nuvarande samhällsskick förekomma andra betraktelser. Kommer hon ej att sänka sin rang i samhällslifvet (his rank in life)? Eller utsätta sig för större svårigheter, än hon för närvarande känner? Eller skall hon ej blifva nödsakad att arbeta mera strängt? Och om hon har stor familj att underhålla, skola ens de yttersta ansträngningar kunna sätta henne i stånd därtill? Skall hon ej få se sina barn i trasor och elände, ropande på bröd, som hon ej kan gifva dem? Och skall hon ej blifva försatt i den bedröfliga nödvändigheten att gå förlustig sitt oberoende och att söka hjälp af välörenhetens sparsamma hand?»

»Dessa betraktelser äro ägnade att afhålla och afhålla förvisso i alla civiliserade nationer ett mycket stort antal män från att i tidig förbindelse med (attachment to) en kvinna följa naturens

bud. Och denna återhållsamhet (restraint) framkallar i regeln, ehuru icke med absolut nödvändighet, laster. Men i alla samhällen, äfven i de mest lastfulla, är böjelsen för en dygdig förbindelse så stark, att där finnes en ständig sträfvan till folkökning. Denna ständiga sträfvan har *en tendens*¹ att utsätta de lägre samhällsklasserna för elände (distress) och att förekomma hvarje stor, varaktig förbättring af deras ställning.»

Enligt första upplagan af Malthus' Essay skulle mänskligheten alltså vara ställd inför följande dilemma: *antingen* tidiga äktenskap med ty åtföljande barnrikedom och — väl icke alltid eller allestädes, men i många fall eller slutligen (förr eller senare) — elände af många slag för den stora massan af befolkningen, äfvensom vissa laster eller brottsliga vanor (t. ex. fosterfördrifning och barnamord i stor skala), *eller* afstående från, resp. uppskjutande af äktenskapet och som följd däraf dels (åtminstone i viss mening) elände², dels mycket allmänt utbredda laster (prostitution o. dyl.).

Prof. Fahlbeck åter sammanfattar innehållet af Malthus' »berömda lära» sålunda:

1) Människorna föröka sig enligt sin natur snabbare än näringsmedlen kunna förmeras;

2) däraf uppstår ständig överbefolkning, hvars fortsatta tillväxt begränsas endast af elände eller förtidig död — så framt ej människornas förnuft själfmant tyglar fortplantningens naturdrift.

Och herr F. tillägger: »Lagen gäller (enligt Malthus) med all dess nöd och elände — om människorna ej bruka sitt förnuft. Malthus tror tydligen ej själf mycket på detta »om»; tvärtom lefver han i den föreställningen, att detsamma ytterst sällan förefunnits och icke heller för framtiden är mycket att räkna med... Detta är Malthus' stora misstag... Människan är framförallt en förnuftbegåfvad varelse, som behärskar naturen, sin egen inbegripen, lika mycket som hon lyder den. För den skull anpassar hon sin förökelse med ledning af sitt förstånd ganska väl efter näringsutrymmet, så snart hon blott hunnit öfver det egentliga natur-

¹ Kursiveradt nu.

² Under *misery*, såsom motsats till *happiness*, inrangerade Malthus äfven själfva *tvånget* eller att ej få, resp. våga, följa den naturliga böjelsen för en dygdig (äktenskaplig) könsförbindelse.

tillståndet och där religiösa eller andra föreställningar (om obunden frihet) icke träda hindrande i vägen».

Af dessa citat, jämförda med Malthus' lära »i dess renaste gestalt» (d. v. s. i första upplagan), följer, att herr F. antagligen inrangerar ett uppskjutande af äktenskapet med osedligt lif under celibatstiden under »förnuftigt tyglade af fortplantningens naturdrift» eller »anpassande af förökelsen, med ledning af förståndet, efter näringsutrymmet». Det kan ju visserligen synas besynnerligt att beteckna *prostitution o. dyl.* såsom ett *tyglade* af fortplantningens naturdrift, och detta kunde ju tyckas motivera ett antagande, att herr F. hänför ifrågavarande företeelser till »elände». Men utom det att prostitution mycket väl låter sig inrangeras under »anpassande af förökelsen, med ledning af förståndet, efter näringsutrymmet», bör väl beaktas, att herr F. säkerligen måste hänföra de isynnerhet i Frankrike mycket allmänna nymalthusianska sedvänjorna icke till »elände» utan till ett (förnuftigt) tyglade af fortplantningens naturdrift — ehuru dessa sedvänjor ju egentligen ej innebära ett behärskande af någon drift; om Frankrike väl måste erkännas vara ett land med hög »kultur», kan just det anföras såsom exempel till den af Malthus framhållna satsen, att »the passion between the sexes» icke i allmänhet väsentligen minskas genom den högre kulturen . . . Att beakta är ock, att herr F. i sitt svar till prof. Davidson uttryckligen säger det vara för den allmänna teorien om folkökningen »likgiltigt, på hvad sätt de hämmande psykiska krafterna uppfattas i etiskt afseende. Hvad Malthus rubricerar som en last, betrakta nymalthusianerna som en dygd — utan att detta ett grand inverkar på teorien som allmän lära om folkökningen».

Prof. Fahlbecks kritik synes alltså egentligen innebära den anmärkningen, att Malthus skulle underskatta den inverkan, som prostitutionen och den nu för tiden af nymalthusianerna, på Malthus' tid af Condorcet förordade konstlade begränsningen af fruktsamheten utöfva på folkökningen. Ty herr F. är säkerligen icke vare sig okunnig om den ofantliga utbredning, prostitutionen äfven f. n. äger, eller nog sangvinisk att tro, att i de länder, där en afsiktlig begränsning af barnantalet i familjerna förekommer, denna som regel har sin grund i hvad Malthus (i alla upplagor af Essay, utom den första) benämnde »moral restraint». Det är därför också förklarligt, att

prof. Wicksell (denna tidskrift 1902, s. 344) uttalar, att »prof. Fahlbeck glädjande nog härvidlag tyckes ställa sig på nymalthusianernas sida» i motsats till Malthus, som »icke ville erkänna någon annan återhållsamhet än den rent asketiska». Hr F. synes verkligen vara i teoretiskt afseende nymalthusian, ehuru han anser de nymalthusianska lärornas praktiska tillämpning f. n. böra inskränkas till — en decimering af befolkningen i Kina, Ostindien och Ryssland . . .

På hr F:s uttalanden, att den etiska karaktären af de faktorer, som inskränka folkmängdens tillväxt, skulle vara betydelselös för teorien, vill jag ej spilla några ord. Men nog vore det intressant att veta statistikern Fahlbecks förklaring af det förhållandet, att befolkningsstatistiken gör sig besvär med att skilja mellan »äkta» och »oäkta» barn — och lägger stor vikt på förändringarna i äktenskapligheten.

I sin uppsats »Nymalthusianism» säger prof. Fahlbeck (anf. st. s. 252):

»När Malthus talar om *öfverbefolkning*¹, förstår han därmed det tillstånd, då människorna i följd af de många munnarne icke hafva nog för det nakna lifsuppehållet. Det är den *absoluta* eller *objektiva* öfverbefolkningen, då hunger och köld årligen hem söka en stor del af befolkningen samt sjukdomar och förtidig död upprätta en osäker jämvikt mellan folktal och näringsmedel. Det var det tillstånd, som han förmenade sig se i den tidens England och som betraktelsen af djur- och växtvälden gifver vid handen. Denna art af öfverbefolkning, hvaraf väl städse förekommit enstaka fall och som man tycker sig finna uti nutidens Indien liksom allt emellanåt i Ryssland, är det största onda, som kan hända människorna. Ty den åtföljes alltid af nöd och sjukdomar och de andra *repressiv checks*, om hvilka Malthus talar.» »Fler-talet senare författare och isynnerhet de nu lefvande, som säga sig hylla Malthus' lära, fatta vanligen öfverbefolkningen i en helt annan betydelse. Det är öfverbefolkning, säga de, icke blott när nöd och fattigdom decimera folktalet, utan i allmänhet, då i följd

¹ Kurs. nu. — Anmärkas bör, att Malthus endast undantagsvis använder uttrycket »over-population» och äfven endast ett fåtal gånger talar om »redundant population», »redundancy of mankind» eller »superabundant population». Och dessa uttryck användas af Malthus visst icke alltid om prof. Fahlbecks »objektiva» öfverbefolkning.

af folkträngsel det *förefaller*¹ svårt för mängden af människor att upprätthålla en människovärdig lefnadsfot. Detta är, hvad man kan kalla *relativ* och *subjektiv* överbefolkning, då *känslan*² af trängsel och *en viss*¹ svårighet för menige man att bevara sitt lefnadssätt blir det väsentliga kriteriet på densamma.»

I det nu anförda stycket finna vi *absolut* och *relativ* överbefolkning definieras så, att den absoluta eller »objektiva» skulle vara »det tillstånd, då människorna i följd af de många munarne icke hafva nog för det nakna lifsuppehållet», hvaremot den relativa eller »subjektiva» skulle finnas hufvudsakligen i menige mans »känsla». Männe dock »den absoluta överbefolkningen» ens i prof. Fahlbecks fattning är fullt *objektiv*? Eller hvad förstås med *det nakna lifsuppehållet*? Jag antager att prof. Fahlbecks »nakna lifsuppehälle», i likhet med Malthus' »food», omfattar — åtminstone i kalla och t. o. m. i tempererade klimat — icke blott »föda» i inskränkt bemärkelse, utan äfven nödtorften af kläder och bostad? Och äfven om den (enligt anf. st. s. 251) i fråga om *fortplantningen* (utom i vissa undantagsfall) »framförallt förnuftiga» människan nu, när det gäller *födan*, betraktas såsom rätt och slätt ett djur, behöfves ju för hennes existens icke blott ett *för olika människor olika stort minimiantal* gr. pr dag (eller kg. för längre tidsperioder) af kväfve, fett, kolhydrater, vissa salter etc., utan äfven ifrågavarande näringsämnen i *smältbar form* — och »matsmältningen» är som bekant ganska olika hos olika individer. Hur pass hårdsmält får »menige mans» föda blifva, innan man har rätt att tala om objektiv överbefolkning? Och i fråga om *kläderna* — räknas t. ex. skodon och kanske t. o. m. strumpor till »det nakna lifsuppehållet»? Vid ett kort besök i Liverpool på senhösten 1880 såg jag på gatorna många, både män och kvinnor, gå barfota — men bland dessa, sades det mig, fanns ingen enda engelsk man eller kvinna, alla voro de irländare . . . Hvad angår *bostaden* kan frågas t. ex.: är för »det nakna lifsuppehållet» nog, att i denna finnes det »fysiskt nödvändiga» minimet af m³ luft pr invånare, äfven om rätt ofta — och detta icke endast i storstäder, utan här och där äfven på landsbygden — måste bo 5, 6, ja kanske fulla dussinet, män, kvinnor och barn om hvarandra, i ett och samma rum? Sådana frågor skulle

¹ Kursiveradt nu.

lätt kunna mångfaldigas — men svaret på dem alla måste blifva: det finns *ingen bestämd gräns* mellan *subjektivt* och *objektivt* i människornas behof — icke ens i »det nakna lifsuppehållet». Termerna »objektiv» och »subjektiv» öfverbefolkning måste därför anses ganska olämpliga¹.

Att Malthus visst icke »förmenade sig uti den tidens England se, hvad prof. Fahlbeck kallat »absolut eller objektiv öfverbefolkning» finna vi af många uttalanden redan i hans första Essay (1798). Det heter där t. ex. på sid. 63, att England kan tagas såsom ett exempel på huru det förebyggande hindret för folkökningen verkar; och de betänkligheter, som inom olika samhällsklasser verkade uppskof med eller underlåtande af att ingå äktenskap, äro förträffligt exemplifierade (sid. 63—69). Och i senare upplagor heter det, t. ex. i början af Book II Ch. 8, att »den mest flyktiga blick på det engelska samhället måste öfvertyga oss om, att i alla klasser det förebyggande hindret» (d. v. s. företrädesvis »prudential restraint») är förhärskande i betydande utsträckning». I det nästföljande kapitlet (9) framhålles, att den starka folkökning, som ägt rum under åren 1800/10, motsvarande en fördubbling af landets folkmängd inom mindre än 55 år, visserligen icke skulle kunna »vara permanent», men betingats af *starkt stegrad*² såväl *efterfrågan å arbete*² som *produktionskraft*² i både jordbruk och manufaktur. »Hvad som ägt rum, är en slående illustration till befolkningslagen och ett bevis för att, i trots af såväl (ohälsosamma) stora städer och (d:o) sysselsättningar i manufakturer som ock de gradvis förvärfvade (högre lefnads-) vanorna hos ett rikt och lyxälskande folk, folkmängdens tillväxt ofelbart kommer att hålla jämna steg med landets resurser, ifall dessa tillåta en hastig folkökning och därjämte dessa resurser äro så fördelade, att efterfrågan å arbete alltjämt ökas²,³.

¹ Detta gäller äfven om den ofta använda termen »absolut öfverbefolkning», emedan en sådan, huru den föröfrigt må definieras, väl måste innebära, att dess följder tungt drabba så godt som *alla* individer i ett samhälle — hvilket åtminstone under nuvarande samhällsskick knappt är ens tänkbart. All verklig öfverbefolkning är för närvarande i en eller annan mening *relativ*.

² Kursiveradt nu.

³ I sitt företal till 5:te uppl. säger Malthus uttryckligen, att boken kom första gången inför allmänheten »i en tid, då efterfrågan å människor var synnerligen stark, och därför fanns ringa disposition att föreställa sig möjligheten af någon skada, härrörande af öfverflöd på folk.»

Vid uppmärksam genomläsning af de kapitel (i Book I och II), där Malthus skildrar befolkningslagens yttringar i olika länder och på skilda tider, skall man finna, att den »öfverbefolkning», som Malthus (fast han knappt använde själfva ordet) onekligen på goda grunder ansåg hafva som regel blifvit följd, såvida inga kraftiga preventiva hinder gjorts gällande, varierar i snart sagdt *alla möjliga* former från och med prof. Fahlbecks (absoluta eller) »objektiva» ända till *närheten af* hans s. k. »subjektiva» öfverbefolkning. Ty att utsträcka begreppet öfverbefolkning så långt, att *dit skulle räknas* äfven sådant samhällstillstånd, då det *endast* — låt vara »till följd af folkträngsel» — *förefaller*, men *icke verkligen är*, för »menige man» eller i allmänhet någon afsevärdt stor del af befolkningen *svårt* att upprätthålla en ganska anspråkslös men dock hos ett kulturfolk »*människovärdig*» lefnadsfot, eller då menige man blott har en viss *känsla* af sådan svårighet, det skulle säkerligen aldrig kunnat falla Malthus in; och icke torde någon nationalekonom, som med fog räknas till Malthus' anhängare, i det afseendet skilja sig från mästaren. Ty ingen sådan har kunnat undgå att iakttaga och reflektera öfver det faktiska förhållandet, att i *alla*, äfven ekonomiskt *högtstående*, nutida länder finnes, till följd af stark konkurrens om arbetstillfällena och ty åtföljande låga *reallöner*, för en *icke obetydlig* del af befolkningen visst icke endast inbillad, utan ofta *grymt verklig* svårighet att få ens de »oundgängliga» eller åtminstone för alla något så när »civiliserade» människor gemensamma lefnadsbehofven *nöjaktigt och regelbundet* tillfredsställda . . .

Att den »principle of population», som hittills obestriddligen *mycket allmänt* gifvit sig tillkänna i *någon form* af »öfverbefolkning», icke af Malthus uppfattats såsom en »obeveklig» eller »blind» *naturlag*, »*alldeles som den är ibland djuren*»¹ (Statsv. T. 251), framgår redan af de förut anförda citaten ur första upplagan af Malthus' Essay. Ur de flesta, om icke alla, kapitel af de senare upplagorna skulle kunna hämtas fullgoda bevis för att författaren icke var okunnig om den — gent emot Malthus därför alldeles *onödigt* — af prof Fahlbeck betonade, något banala sanningen: »Människan är icke som djuren»². Hade Malthus icke

¹ Kursiveradt nu.

² Denna sats är dock endast »en sanning med modifikation, enär å ena sidan

haft den åsikten, skulle han ej ens kunnat skriva *rubriken* till sin Essay's sista kapitel: »Om våra förnuftsensliga förväntningar med afseende på samhällets framtida förbättring.» Det vore frestande att i öfversättning återgifva hela det nämnda kapitlet, äfvensom en god del af »appendix»; nu måste jag dock inskränka mig till följande korta utdrag.

»I hvarje gammal stat har man iakttagit, att ett betydligt antal vuxna människor en tid framåt förblifva ogifta. Plikten att under den perioden åtlyda de allmänna och erkända sedlighetsbuden har aldrig förnekats i teorien¹, om än man handlat emot dem i praktiken. Den moraliska återhållsamhetens plikt hvilat alljämt på samma grundval, är hvarken mer eller mindre fordrande än förr. Då man vet, hur ofullständigt denna plikt hittills blifvit uppfylld, skulle det förvisso vara ett fantastiskt antagande, att den i framtiden blefve i allo uppfylld . . . Att våga hoppas en förbättring i afseende på uppfyllandet af plikten att utsträcka den ogifta perioden, tills man har utsikt att kunna försörja sina barn, är däremot ej fantastiskt, då erfarenheten har visat, att detta slag af klok återhållsamhet användes i ytterst olika grad i skilda länder och under olika perioder äfven i ett och samma land . . . I det hela taget har människornas praxis i fråga om äktenskap varit vida öfverlägsen deras teorier . . . Den stora »vis medicatrix reipublicæ» (samhällsläkande kraften), vår önskan att förbättra och fruktan att försämma vår ställning, har städse varit i verksamhet och ledt folk in på riktig väg, i trots af alla missvisande deklamationer . . . Tack vare denna kraftiga hälsokälla . . . har kloketshindret för äktenskap ökats i Europa, och det kan ej vara en orimlig slutledning, att detta (»the prudential restraint») kommer att göra ytterligare framsteg. Om detta sker utan tydlig och bestämd ökning af det *lastbara*² konsumgänget, skall samhällets lycka (»happiness») tvifvelsutan därigenom främjas».

gränsen mellan människornas »förnuft», resp. »förstånd» och djurens »instinkt» — särskildt äfven i fråga om sexuella förhållanden — är ganska obestämd, och å andra sidan:

»Det bor i mänskolynnets djupsta iden
ett djur af urtdsart, antropoiden» . . .

¹ Onekligen en rätt underlig »lapsus memoriae»; man erinre sig t. ex. »Lollarerna», »Det gemensamma lifvets bröder» (i 14:de århundradet) och många andra konse-kvent kommunistiska samfund och sekter (med allmän kvinnogemenskap o. d.).

² Kursiveradt nu.

Och nu ett par citat ur »Appendix» till 5:te och senare upplagorna af Essay. Malthus säger där bl. a.: »Det är ett ytterligt missförstånd af min framställning, då man af densamma sluter, att jag är en fiende till folkökning. Jag är fiende endast till last och elände, följaktligen ock till ett sådant ogynnsamt förhållande mellan folkmängden och näringsmedlen, som frambringar dessa olyckor. *Men detta ogynnsamma förhållande har intet nödvändigt samband med ett lands absoluta folkmängd. Tvärtom förefinnes det vida oftare i mycket glest befolkade än i folkrika länder . . . I fråga om önskvärdheten af en talrik, arbets- och krigsduglig* (»efficient») *befolkning afviker jag icke från folkökningens varmaste förespråkare. Jag är fullständigt villig att biträda de äldre skriftställarnes åsikt, att det är icke territoriets storlek, utan befolkningens arbets- och krigsduglighet, som utgör måttstocken för staternas makt*¹. Det är blott i fråga om sättet för erhållande af en stark och dugande befolkning, som jag skiljer mig från de äldre författarne; och härvidlag vet jag mig äga stöd i erfarenheten, alla mänskliga spekulationers prøfvosten.»

Det nu anförda må vara nog! Mellan Malthus' och prof. Fahlbecks *åsikter* om »Den rätta folkmängden» (Stv. T. s. 257/9) kan jag ej finna någon väsentlig skillnad, utom *möjligen* den, att hos herr Fahlbeck finnas åtminstone spår af det gamla merkantilistiska postulatet: en *relativt mycket talrik* arbetarebefolkning, för att lönerna må kunna hållas låga i förhållande till dem, som gälla i andra, på våra marknader konkurrerande länder. Jag ber dock att få mycket starkt betona det nyssnämnda ordet »*möjligen*». Det är nämligen också möjligt, att jag i detta afseende missuppfattat herr Fahlbeck, och jag skulle högligen önska, att så vore förhållandet. Ty oafsedt den aktning, som jag hyser för herr Fahlbecks i flera afseenden förtjänstfulla vetenskapliga verksamhet och hvilken mycket väl kan bestå tillsammans med att jag förvisso i mångt och mycket ej kan godkänna hans uppfattning af det ekonomiska samhällslifvets företeelser, har bl. a. mitt studium af Malthus' lära redan långt för detta ledt mig till praktiska postulat, särskildt med afseende på vårt lands befolkningsfråga, hvilka, om min nyssnämnda *möjliga* missuppfattning skulle vara verklig, torde till väsentlig del öfverensstämma eller nära

¹ Kursiveradt nu.

nog sammanfalla med prof. Fahlbecks. Detta skall framgå af hvad jag nu skall tillåta mig yttra med anledning af prof. *Wicksells* nämnda uppsats i Ekon. Tidskrift 1902.

* *

Den s. k. *Nymalthusianismen* står ju, rent teoretiskt, på de enligt min uppfattning *mycket fasta* grundvalarne: »den Malthuska befolkningslagen» och »lagen för jordens från en viss höjdpunkt relativt aftagande produktivitet». Men i praktiken är den — eller kan den åtminstone vara — utpräglad *antimalthusianism*. Det var förvisso *icke endast* på grund af att han en tid innehade en *prästerlig* ställning, som Malthus framhöll *moral restraint* — kyskhets före och event. återhållsamhet i äktenskapet — såsom det enda *obetingadt rätta* medlet att inskränka barnantalet i sådana fall, då utsikter saknas att kunna underhålla och uppfostra något — eller ett ökad antal — barn. Då Malthus i »prudential restraint» — d. v. s. ett mer eller mindre *osedligt* celibat — såg ett från samhällssynpunkt *mindre ondt* än de *repressiva* medlens verksamhet, skedde detta, att döma af många (till en del äfven här anförda) uttalanden, som förekomma i hans Essay, påtagligen under förutsättning, att uti ifrågavarande fall *det ena eller det andra* af nyssnämnda alternativ *måste* komma till verksamhet. Att Malthus hade öppen blick för *samhällsfaran* af vissa lastbara vanor i köns- eller släktlivet, finner man t. ex. af hans yttranden om osedligheten i det gamla Rom. Om eller för så vidt nymalthusianska »checks to population» inverka skadligt på befolkningens kroppsliga och andliga hälsa samt, i alla händelser, om och när de användas endast för att främja lyx eller bekvämlighet o. dyl., *stå de i skarpaste motsättning till Malthus' verkliga lära*.

Jag har ingen anledning att i detta sammanhang sysselsätta mig med vare sig de nymalthusianska lärorna eller förslagen i allmänhet eller de speciella tvistepunkterna mellan professorerna Fahlbeck och Wicksell. Hufvudsakligen vid en sats i den senares nämnda uppsats skall jag fästa mig. Det är en bisats, hvars innebörd är sådan, att är den satsen sann, då har herr Wicksell tvifvelsutan goda grunder för sina stora farhågor för de europeiska kulturfolkens närmaste framtid. Den lyder lösryckt så: »som

i Europa för längesedan måste anses öfverskriden» — och i sitt sammanhang: »Prof. Fahlbeck antager ju själf lagen om åkerbrukets relativt aftagande afkastning; hvad annat utsäger denna lag, än att det nytillkomna arbetet, och därmed allt arbete i genomsnitt, efter en viss gräns, *som i Europa för länge sedan måste anses öfverskriden*, blir mindre gifvande, när flera människor *under eljest lika omständigheter* skola vinna sitt uppehälle på ett och samma jordområde».

För min del anser jag — men ämnar alldeles icke tvista med prof. Wicksell rörande denna min åsikt — att »jordproduktivitetslagen» kan och, för att mindre lätt missförstås, bör formuleras ungefär så, som skett i mitt lilla arbete »Nationalekonomiens grunddrag», eller (med en oväsentlig förändring däraf) t. ex. så: sedan nyttan eller afkastningen af en bestämd jordareal blifvit genom *stegrad intensitet*, d. v. s. ökad ändamålsenlig användning på densamma af nutida arbetskraft eller kapital (sparad arbets- och jordkraft), drifven upp till en viss gräns eller höjdpunkt, ökar ytterligare stegrad intensitet icke i samma proportion nyttan eller afkastningen, utan denna ökas endast i allt mer aftagande proportion — eller minskas, förr eller senare, äfven absolut¹.

Om, såsom jag förmodar, den »gräns», som omnämnes i herr Wicksells formulering af hvad jordproduktivitetslagen utsäger, är väsentligen densamma som »en viss gräns eller höjdpunkt» i min formulering af samma naturlag, vågar jag bestämdt förneka, att denna gräns ännu i *något enda europeiskt land* måste anses allmänt vara öfverskriden; och jag gör detta, på grund af hvad jag om det europeiska jordbrukets nuvarande utvecklingsståndpunkt har inhämtat såväl genom tämligen omfattande studium af jordbrukslitteratur som ock genom autopsi på många ställen i de Skandinaviska länderna, i Tyskland, Schweiz, Österrike, Italien, Frankrike, Belgien och Nederländerna (delvis under resor med jordbruksstudier till ett af resans *speciella* syften).

Det kan själfallet ej komma i fråga att här söka gifva en detaljerad utredning af detta ämne, utan skall jag till stöd för

¹ En själfklar följd häraf är, att en fortgående stegring af intensiteten slutligen blir förlustbringande, hvilket ytterst innebär, att ett större mått af mänsklig lifskraft upptoffas än det, som genom den ökade nyttan eller afkastningen af jorden kan alstras eller underhållas.

min från prof. Wicksells starkt divergerande uppfattning anföras endast följande.

Enligt *J. Arrhenius'* Handbok i Svenska jordbruket, senaste (af frih. J. Alströmer utgifna) upplagan, och andra källor torde medelskörden i Sverige på *välskötta* men *alldeles icke exceptionellt högkultiverade* gårdar, så att säga »svensk normalskörd», för närvarande kunna beräknas till (i runda tal): af hvete 20, af råg och korn 18, af hafre 16, allt deciton pr hektar. I mycket goda år hafva på spridda ställen uppnåtts: af hvete 45—50, af råg och hafre 35—40 och af korn 40—45 dt pr har, kanske någon gång *ännu högre maxima*. På vissa intensivt brukade gårdar har flere års medelskörd af ett eller flera af nämnda säden hållit sig mellan 25 och 30 dt pr har, än närmare de lägre, än närmare de högre af dessa gränssiffror. På medelgod jord i södra och mellersta Sverige torde ock en medelskörd af 25 deciton pr hektar af alla de fyra nämnda slagen *utan sangvinism* kunna antagas såsom den höjdpunkt, hvartill åkerbrukets intensitet kan vid nutida genomsnittspris å såväl arbetskraft och arbetsmedel (sparad arbets- och jordkraft, »kapitalkraft») uppdrifvas, innan ifrågavarande jordproduktivitetsslag börjar märkbart göra sig gällande. Och nog ligger denna höjdpunkt i de flesta andra (åtminstone nordväst-) europeiska länder snarare öfver än under nämnda tal (25 dt pr har — eller gifvetvis något *motsvarande* tal för andra, efter klimat, jordmån o. s. v. klokt afpassade odlingsföremål).

Enligt senast utkomna årg. af *Gustav Sundbärjs* Statistiska öfversiktstabeller (en periodisk publikation, som, inom parentes sagdt, ej borde saknas i någon nationalekonomiskt eller statistiskt intresserad persons boksamling) utgjorde medelskörden, i deciton pr hektar, 1891—95¹: i

	Sverige	Norge	Danmark	Storbrit. o. Irl.	Nederl.	Belgien
af hvete	14.83	16.90	26.20	19.64	18.38	18.71
» råg	14.28	17.30	16.68	—	14.57	18.16
» korn	14.37	18.20	17.02	19.05	24.12	21.49
» hafre	13.60	16.40	13.90	16.83	18.89	17.93

¹ För vissa länder afse talen andra årsserier. De mycket osäkra siffrorna för Finland, Spanien och Portugal hafva här utelämnats, men ingå i medeltalen för Västeuropa; Finlands tal ingår äfven i de nordväst-, Spaniens och Portugals i de sydvästeuropeiska medeltalen. De med feta typer satta talen äro europeiska maxima för de fyra sädesslagen.

	Tyska riket	Österrike	Ungarn	Schweiz	Frankrike	Italien
af hvete	16.20	10.80	12.80	16.50	11.92	7.59
» råg	13.33	9.86	10.57	13.50	11.03	7.70
» korn	16.58	11.45	11.84	14.00	11.59	6.00
» hafre	14.56	9.02	10.19	15.00	10.31	6.50

Enligt samma källa utgjorde motsvarande medeltal: i

	Nordvästeuropa	Sydvästeuropa	Hela Västeuropa	Östeuropa
af hvete	16.56	9.65	11.23	7.73
» råg	13.25	9.46	12.36	6.76
» korn	16.18	9.85	13.19	8.27
» hafre	14.37	9.75	12.78	6.67

Och för åren 1896—1900 skola medeltalen hafva utgjort:

i Nordvästeuropa: af hvete	17.84	och af råg	14.08	deciton pr hektar;
i Sydvästeuropa: » »	10.30	» » »	9.04	» » »
i Östeuropa » »	7.12	» » »	7.27	» » »

Sannolikt äro väl dessa siffror genomgående för låga. Minst gäller detta säkerligen om Nordvästeuropas, mest förmodligen om Östeuropas. Men äfven om talen ökas för Nordvästeuropa med 10 %, för Sydvästeuropa med 20 och för Östeuropa med 30 %, hvilket torde vara tillräckligt, för att de icke skola understiga verkligheten, blifva medeltalen — under perioden 1896—1900 för den egentliga brödsplanternas och 1891—95 för korn och hafre — dock icke högre än:

för Nordvästeuropa:	af hvete	19.62,	af råg	15.49,	af korn	17.80,	af hafre	15.81;
» Sydvästeuropa:	» »	12.36,	» »	10.85,	» »	11.82,	» »	11.70;
» Östeuropa:	» »	9.26,	» »	9.45,	» »	10.75,	» »	8.15.

Till jämförelse införes här åter siffrorna

för »svensk normalskörd»: . . .	af hvete	20.—,	af råg	18.—,	af korn	18.—,	af hafre	16.—;
» » ungef. »höjdpunkt»: » »	25.—,	» »	25.—,	» »	25.—,	» »	25.—.	

Enligt min uppfattning, som väl tillsvidare kan anses åtminstone något bättre grundad än prof. Wicksells, för hvilken alls inga bevis blifvit framlagda, kan det europeiska jordbruket således ännu *med* — såväl från privat- som väl ännu mer från national-ekonomisk synpunkt¹ — *växande nettobehållning* genom stegrad intensitet uppdrivas till *betydligt större* produktion af

¹ Skälen för denna min privat-äsiikt måste tillsvidare reserveras och här blott antydningssvis påpekas, att den låneränta, flertalet privata jordbrukare skulle få betala för det till intensitetens stegring nödvändiga meliorations-, resp. rörelse-kapitalet, sannolikt blefve icke oväsentligt högre än den kapitalränta, som — nationalekonomiskt sedt — behöfde tagas i betraktande.

närings- och råämnen, än det hittills i någon hel europeisk »folk-hushållning» har åstadkommit.

Må detta icke missförstås! Till förebyggande af sådant missförstånd tager jag mig friheten att här anföra ur min »Nationalekonomiens grunddrag» (st. 13) följande: »Inom hvarje folk-hushållning står ännu, med afseende på större eller mindre del af territoriets jord, hindrande i vägen för användningsintensitetens uppdrifvande till högsta med nutidens bästa teknik ekonomiskt fördelaktiga grad, att härför erforderlig *vilja* eller *kunskap* eller *teknisk skicklighet* eller *ekonomisk förmåga*, stundom *alla* dessa förutsättningar, saknas hos dem, som kunna förfoga öfver jorden; och erfarenheten har nogsamt visat, att denna ofta ödesdigra brist i stort sedt endast ytterst långsamt kan¹ afhjälpas . . .»

Det kan ej ett ögonblick falla mig in att förneka möjligheten eller ens *sannolikheten* af att i åtskilliga, kanske de allra flesta, europeiska länder ökningen af jordbrukets afkastning, det vare nu genom stegrad intensitet eller genom *nyodlingar*, där sådana i någon afsevärd utsträckning kunna företagas, kommer att gå *långsammare än folkökningen*, och att till följd häraf en eller annan »positive check to population» måste komma att tid efter annan utföra sitt förstöringsverk, om icke en växande del af befolkningens subsistensmedel erhålles *antingen* genom *national-ekonomiskt* lönande internationell handel *eller* från egna, ännu underbefolkade kolonialbesittningar med öfverskottsproduktion af närings- och rå-ämnen.

Icke dess mindre synes det mig vara af utomordentligt stor betydelse från både speciell *befolkningspolitisk* och mer allmän *socialpolitisk* synpunkt, huruvida den ena eller den andra af de nu här omnämnda, starkt divergerande åsikterna om den af det europeiska jordbruket i dess helhet och af jordbruket inom de särskilda europeiska länderna hittills uppnådda utvecklingsståndpunkten är den riktiga — eller åtminstone väsentligt riktigare. Hade prof. Wicksell rätt, synes nämligen det *politiska själfmord*, som nymalthusianismen, enligt min i detta afseende med prof. Fahlbecks öfverensstämmande uppfattning, skulle för åtskilliga europeiska länder och icke minst för vårt land åtminstone *kunna* inne-

¹ I st. f. detta »kan» borde hafva stått »kunna», enär icke ens den mest omfattande erfarenhet är *absolut* bevisande med afseende på framtiden.

bära, verkligen ligga nära till hands — såsom ett förtviflans nödhjälpsmedel. Finnas däremot, såsom jag vågar tro, ännu *mycket stora* utvecklingsmöjligheter äfven för jordbruksnäringen, då både *bör* och *kan*, synes det mig, ett folk, som älskar sin frihet och sitt fosterland, *speciellt också vårt svenska folk*, med gladt mod sätta in sina bästa krafter i och för särskildt just *dessa* möjligheters förverkligande — äfven därför, att den ju tidtals mycket stora *emigrationen* från vårt land därigenom skulle kraftigt motverkas, hvilken emigration (hvad man än i öfrigt må tänka därom) tvifvelsutan måste anses innebära en *politisk* förlust.

Att jag *vågar uttala* denna åsikt om önskvärdheten för vårt land, under närmaste framtiden, af en alldeles exceptionellt kraftig »*agrarpolitik*» i syfte att väsentligt höja det svenska jordbrukets totala afkastning, beror delvis å *ena sidan* därpå, att jag af andras och i någon ringa mån af egen erfarenhet *vet*, att om de nyssnämnda hinder, som i regeln, långt innan jordproduktivitetens »höjdpunkt» är uppnådd, stäcka jordbrukets utveckling, äro till någon väsentligare del undanröjda för brukare af enstaka jordbruksgårdar, det *kan* gå snart sagdt otroligt fort att högst betydligt stegra *dessa* egendomars afkastning — och å *andra sidan* därpå, att jag *tror* på *möjligheten* af att genom planmässig och målmedveten, offentlig och enskild verksamhet ernå afsevärda resultat i fråga om undanröjande eller i alla händelser minskning af *dessa* hinder, m. a. o. på möjligheten af att hos det stora flertalet af våra jordbrukare afsevärdt öka den för ett verkligen *intensivt* jordbruk erforderliga *viljan, kunskapen, tekniska skickligheten* och *ekonomiska förmågan*.

Men ett folk kan eller bör själfvallet ännu mindre än den enskilde »sätta allt på ett kort». Särskildt vårt land har ju — lyckligtvis — äfven andra »slumrande millioner» eller rättare *milliarder* än jordbrukets. Huruvida prof. Wicksells bekymmer för vår skogstillgång äro tillräckligt motiverade, vågar jag ej bedöma; men nog torde våra obegagnade *torfmossar* och *vattenfall* kunna mångdubbelt, åtminstone ekonomiskt, ersätta den kanske småningom mer eller mindre fullständigt upphörande träkolstillverkningen . . . Nästan obegriplig synes mig herr Wicksells utpräglade skepticism i fråga om Sveriges *malmtillgångar*, då ju, enligt framstående sakkunniges beräkningar, med antagande af samma *totala* järnmalms-

brytning pr år som genomsnittligt under senaste årtiondet, ensamt de kända *fyndigheterna ofvan jord* skulle räcka för ett eller annat sekel.

Mindre än de flesta, om icke alla, andra europeiska länder har enligt min uppfattning *vårt fosterland* skäl till fruktan att under innevarande århundrade blifva i någon högre grad »öfverbefolkadt», äfven om dess folkmängd därunder komme att, såsom ur vissa synpunkter nog vore önskligt, ökas till 15 — eller kanske flera — millioner. Detta dock visserligen endast under dessa tvänne förutsättningar: 1) att från statsmakternas sida göres, hvad göras *bör och kan* för att utveckla våra, hittills till stor del allt för litet i anspråk tagna, produktivkrafter, och bland dem särskildt äfven arbetskraften — genom i ordets bästa bemärkelse *praktisk* folkundervisning och medborgerlig bildning; och 2) att landets inbyggare i gemen mera allmänt få — och bibehålla — en lefvande känsla af förbindelse till verksamhet *för både enskildt och allmänt väl*. Härtill må tvifvelsutan äfven räknas uppfyllandet af den sedliga plikten, att »*rätta*» icke blott »*munnen*», utan i någon mån äfven *munnarnes antal*, »efter matsäcken», — åtminstone sålunda, att ej, såsom hittills ju mycket ofta skett, hjone-lag bygges i allt för unga år med fyra tomma händer och utan någorlunda rimlig utsikt till familjens anständiga bärgning — samt att i den enskildes hushållning tages hänsyn icke blott till »den löpande förbrukningen», tillfredsställandet af de närvarande dagliga behofven, utan äfven såvidt möjligt — *genom sparande och försäkring* — till betryggande af någon tillgång, för familjeförsörjaren och event. efterlevande, vid oförutsedda eller på tillfälligheter beroende framtida behof. Under dessa förutsättningar bör gamla Sveriges folkmängd ännu länge kunna — under relativt ännu starkare ökning och gynnsammare fördelning af dess existensmedel — växa t. o. m. hastigare än under senaste århundradet och likväl företrädesvis genom ytterligare minskning af dödlighetskoefficienten i de flesta åldersklasser, medan samtidigt befolkningen blir allt mer, hvad Malthus kallade *effektiv*, eller tillför fosterlandet både absolut och relativt större *arbets- och värnekraft*. Ske alltså!